

Vajda Lajos levelezőlapja Szabó Lajoshoz, az Új Szent János Kórházból, Budapest, 1941 tavaszán

Kedves Lajos! Nagyon megörültem lapodnak, már én is gondoltam rá, hogy írok Neked, de tudod ugye, hogy van az, ha az ember beteg. Őszintén mondom, hogy Téged és Bandit érzem legjobb barátainak, ha néha van úgy, hogy talán nem is értjük meg egészen egymást, vagy ha nem is beszélhetünk egymással. Mióta beteg vagyok, még fokozottabban és jólesően reagálok minden baráti és emberi figyelmesség megnyilatkozására, mint amilyen ez a mai levlapod volt. Rosszul esik tudnom, hogy most Te is beteg vagy és kórházba vonulsz, elképzeltem, hogy milyen érdekes és jó lenne, ha itt lehetnél a közelben, mert *rettenetesen* érzem barátok hiányát; ezt azelőtt is éreztem, de el tudtam viselni valahogy, mert ki tudtam fejezni magamat és egészséges voltam. Most nagyon tehetetlen, segítségre szoruló gyermeknek érzem magam és úgy érzem, mintha a való életen kívül élnék. Azt hiszem, úgy járok, mint az a bizonyos varázsló, aki nem tudta az elszabadult démonait visszaparancsolni. Ami a Picasso-dolgot illeti, ez engem nagyon érdekelt volna, de így betegen nem tudom, hogy lehetett volna ezt nyélbe ütni, én is úgy számítom, hogy ilyesmire csak 3-4 hónap múlva kerülhet sor. Minden nap egy kín az ittlét; ez nekem most már másodszori élmény, szörnyűség. *Szeretném, hogyha másról is írnál, magadról és esetleges pikturális problémákról.*

Szabó Lajos levele Mándy Stefániának, 1943. október 18., részlet:

[...] A [Vajda Lajos emlék-]kiállítással kapcsolatban még az is fontos volna, hogy ha a kiállítás előtt volna egy-két óránk a kérdések keresztülfésülésére. Ha mást nem sikerül nyélbeütünk, szeretném, ha a kiállításon a képek egy részét és a vele kapcsolatos gondolatainkat megtárgyalhatnók. Nemcsak későbbi esetleges tanulmányaink szempontjából volna ez fontos, hanem a kiállítással kapcsolatos közvetlen tennivalók [szempontjából] is!

Többek között arra gondolok, hogy a hasonló jellegű kiállításokkal szemben felmerülő spontán önvédelmi frázisait az idegenkedő-viszolygó közönségnek a szarvainál kellene megragadni. Kapcsolódva Kállai katalógus-előszavához (és bioromantikus előadásához). [...] Egy pillanatig nem belemenni abba, hogy a tárgyaltan-absztrakt művészet nem ábrázol semmit. Előterbe állítani azt a Kállai-gondolatot, hogy a Vajda Lajos-féle absztrakt művészet *a természet egy mélyebb rétegződésének* meghódítását jelenti a festészet részére. [Utalás Kállai Ernő: *A természet rejtett arca* c. írására.] Ez az első pont. A második pont a kor elsötétítő borzalmainak élő-művészi visszaadása, *lelki ábrázolása*. Ide kapcsolódhatnak az egyéni életnek motívumai is: pesszimizmus, félelmek, különösségek kutatása és sorsának önmaga által is hangsúlyozott tudatos szimbolikája.

A renaissance-hoz és az ezoterikus szocializmushoz való viszonyát is érinthetjük.

Mindezeknél a kérdéseknél fontosabbnak tartom 1) megakadályozni a „forma-felbontók” individualistái közé való beskatulyázását! és 2) a „ne csinálj magadnak faragott képet!” bibliai parancsolatával való öntudatlan szellemi kapcsolatát! Ezt a két nagy negációt [...] úgy tudnám összefoglalni és harci jelszavá sűríteni, hogy: *A formák felszabadítása valósult meg festészetében, ami természetesen forma és tartalom szerves és dialektikus kapcsolata mellett csak a hagyományok és mondanivalók felszabadítója számára volt lehetséges!* – Szóval a kiállításon, előtte és utána ezeket a kérdéseket, illetve ezekből a kérdésekből szeretnék egyet-kettőt napirenden tartani. Ne nyugtathassák magukat az emberek eleve-elkészült, készen kapott frázisokkal. Értés-nemértés kérdése újra teljes egészében vitatott probléma legyen, mint az Ady-Rákosi vita idejében! [...]

Fülep Lajos levele Szabó Lajoshoz; Zengővárkony, 1945. június 29.

Kedves Uram,

hadd kezdjem én is a jó híren: nagyon örülök feleséges és Tábor B. Pesten-létének! Kérem, adja át nekik ismeretlenül is örömem kifejezését és üdvözetemet, s közölje Táborral, milyen – bár, sajnos, megkésett – örömet szerzett nekem a *Vádirat* is. [...]

Kállai [Ernő] látogatási szándékáról még nem tudok. Egy-két éve szó volt róla, de akkor elmaradt. Úgy volt, Martynnal jön.

A vázlat megküldéséhez még egy kis türelmet kérek. Ha az én ügyemben végre valami fordulat történik, akkor jobban tudok mozogni, egy pár napra Pestre mehetek, s akkor kiderülne a „közösség” mineműsége is.

Az Ady-perről nem tudok nyilatkozni az akták ismerete nélkül. Csak azt olvastam, amit Lukács ír az *Írástudók felelősségé*-ben, meg amit régen Babits, egyet-mást – Kosztolányiéből. Fodor [József írásá]t nem olvastam. Azt se tudtam, hogy per van vagy lesz. Ha van és lesz, kérem juttassák el hozzám az anyagot (a „felfedezők” közé egyébként én is odatartozom; a *legelső* elszánt kiállítás – s hozzá egy feudális-mánás újságban, melynek kenyerét ettem, és kockáztattam – az enyém volt).

Vajdából, sajnos, csak azt a pár rajzot ismerem, ami a kiállítása katalógusán volt. Csak annyit állapíthattam meg belőlük, hogy nagyon érdekesek, s különösen az egyik rajza – a házak – nagyon megragadott. Az van benne, ami a fő: a kézírás minden hajlatának beszédessége; semmi: ami minden.

Igen érdekel a „szellemi csoportosulás” is, de többet kellene tudnom róla. Akár velem, akár nélkülem, minden igazi szellemi mozgás érdekel. Szívesem szegődöm bele, ha lehet.

Szívből üdvözlí

Fülep Lajos

Szabó Lajos levele Surányi Jánoshoz, Budapest, 1946. november 26.

Kedves Jani

Megkaptam hű képet adó beszámolódat a pillanatnyi helyzetről és csak annyit tudok hozzá fűzni hogy: gyere Pestre!

Itt hogyan leszel? Milyen munkalehetőségeid és kilátásaid vannak anyagilag? Ezt a kérdést tartom egyedül döntőnek, mint minden további előfeltételét.

Pszichológiai és közgazdaságtani előadásaim megindultak. De a pszichológiai előadásokból csak annyi marad ki, amennyit a közgazdaságtanra tartogatok. Matematikai-fizikai kérdések mint a Parmenides-Demokritosi vita kapcsolata az einsteini relativitással mint készsleges példa szerepel bizonyos logikus praktikus szituációk megvilágítására.

Szigorú pszichológiai és matematikai empirizmus a kiindulópontom. Illetve ennek a metodikáját próbálom kidolgozni. A szemléletesség ebben a munkában cél is, fegyver is. Ilyen és hasonló kiindulópontokból indítom szerteágazó portyázó kritikái kirándulásaimat a hivatalos és félhivatalos modern léleknélküli lélektanok és lélek-árú szeleteket termelő pszichotechnikák és rokon iparágak ellen.

Szigorú metodikus empirizmus és az egységkövetelmény el-nem-alkudása. Tehát a lélek nélküli lélektan régi és modern variációival szemben a konkrét lelki szituációból kiinduló szemlélete és alakítása a valóságnak. (A kettő nem választható széjjel.) Lélek és szellem megkülönböztetése, a szellem primátusa és a pszichoanalízis metodikus bírálata azért [hogy az] erotikus szenzualizmusát nem merte radikálisan végigvinni! Az akarat, a kompozíció az értelem és a logika problémái előtt inába szállt a bátorsága mint Attilának Róma előtt. Tudatos célzással Mach Erst könyvére az „Érzékletek elemzésé”-ből indultam ki és azzal dicsekszem, hogy sikerült amit terveztem: megmutatni ezeknek az ú.n. elemeknek a vizsgálata csak a *személyi és közösségi* életünk sorsfázisai és szituációi szempontjából válnak egyáltalában megfogalmazhatókká vagy leírhatókká. A Berkley féle idealizmusok meg egyoldalú atomizáló felfogásokként lepleződnek le. És empirikus nyelvi-dialektikus lélekjelenlét hjján ez az idealizmus és „spiritualizmus” képtelen a matézis x vektorához csak közeledni is. Sokféle újság van, de beszámolód viszonzásaként én is csak egy-két szívügyemről számoltam be.

Sokszor üdvözöl: Lajos

Szabó Lajos levele Fülep Lajoshoz; Budapest, 1947. május 18.

Igen tisztelt Professzor Úr!

Megpróbálok a professzor úr által elmondottakra röviden és ideiglenesen válaszolni. [Tábor] Bélával sokat beszélgettünk a kérdésekről, s most is, mint annyi fontos alkalomkor kiderült, hogy elvileg teljesen azonosan látjuk a problémákat, s a részletkülönbségek onnan adódnak, hogy közös forrásaink és szempontjaink érvényesítésében ki melyik irányban, s milyen távolságra haladt előre.

Béla ennek a levélnek csak az előzetes jegyzeteit látta. (A fogalmazásom komisz, a gép komisz: ismételt elnézését kérem.)

- Tehát: 1) a tudattól független tudat teóriája
2) a csomó-pont teória
3) etikai agnoszticizmus
4) a krisztológia etikai-esztétikai embertörténelmi értékelése.

A négy pont által futólag jelzett elgondolásának mérsékelt irracionálisával épp úgy szembenállunk, mint radikális agnoszticizmusával. Mindazokat a szellemi törekvéseket és argumentumokat, amelyek irracionális értékelésre csábították legjelentékenyebb, legrealisztikusabb és legenergikusabb gondolkodóinkat – feloldottaknak érezzük és *tudjuk!* A feloldás ugyanabban a történelmi folyamatban jött létre, mint maguk a problémák. (A magunk feladatát egyrészt ezeknek a problémáknak és megoldásoknak elvi közös nevezőre hozásában és kezelhetővé-tételében látjuk.)

A négy pont pozitív mozzanataiban úgy érezzük, hogy már teljesen közös forráspontokból táplálkozunk. Csak az elsőre térek ki, amelyik az egész helyzet sarkpontjának tűnik előttem. (Természetesen az irracionális gyökérszálak itt is jelenlevő hatását most zárójelbe tesszük.)

Miben és hogyan nyilvánul meg az egész elgondolásnak sarkpontoszerű elmozdító ereje?

I: a tudattól független tudat mélyén kritikai és analitikus tétele a marxi filozófia alapaxiómáit érinti és ezáltal nagyon kényelmetlenné teszi a közérzetét mindazoknak, akik megszokták, hogy mindig ők hivatkozhatnak arra, hogy a másik az, aki az alapkérdések elől kitér.

II: mint ahogy Ön rögtön felhívta rá a figyelmet, a lét-tudat kapcsolaton belül a lét primátusának gondolatát Ön radikálisabban képviseli. Nem várt irányból betörő kritika.

III: a polemikus helyzettől függetlenül is mindig a legelőbb, leghatékonyabb logikai fordulat: a gondolat *önmagára való alkalmazása!* Ez történt!

IV: a t. f. t. gondolata: a tudat létszerűségének és szakadékoságának is önkénytelen és tudatos kifejezése is, tehát a gondolat *dialektikus* karakterének megnyilatkozása! Az elgondolás egyik legpozitívabb értéke és lehetősége, és újból polemikusan mozdító erejű: a létezés ellentmondásos szerkezetét egy általuk ismeretlen mélypontján világítja meg.

V: az elgondolás európai és világjelentőségét az adja, hogy egzisztencializmus, marxizmus és művészetbölcselet közös alapkérdéseit bolygatja meg. (Ezért sürgettük évek óta, még a végső lecsiszolása előtt is az Ön megnyilatkozását!)

VI: munkára és gondolkodásra fogja kényszeríteni a rutin-hívők és rutin-kritikusok eltespedt seregét.

Pontosabban majd személyesen Zengővárkonyban és Budapesten.

Addig is üdvözlettel és igaz tisztelettel híve:

Szabó Lajos

Yehudi Menuhin levele Chalet Wasserngrat Gstaad-ból Szabó Lajosnak Bécsbe, 1957. július 8.

Kedves Szabó Úr,

Minthogy Bécsben, sajnos, sehogy sem sikerült Önt telefonon elérnem, ezúton szeretném megmondani, mennyire örültem rajzának. Rendkívül szabad, áramló és kifejezésteli mű. Magam is úgy érzem, hogy a vonalak olykor szinte zenévé válnak.

Szeretném valamiképpen viszonzni kedvességét. Kérem, tudassa velem, nem lehetnék-e valamiben segítségére.

Még egyszer szívből köszönöm elragadó ajándékát és barátsággal üdvözlöm

Az Ön Yehudi Menuhinja

Szabó Lajos levele Veszelszky Bélához; Brüsszel, 1959. március 4.

Kedves Béla!

Már hónapok óta nem írtam levelet. Megkaptam exact, sugárzó, mindenről beszámoló leveledet. Hallatlan támogató és erőt-adó volt a leveled. Ágival együtt nagyon büszkék voltunk.

Bármikor ha hozzájutsz írj: nagyon fontos.

Betegségem: lábadozási periódusok. Kiállítás: morális siker és nem traumatikus súlyúak a *belőle* származó adósságok. Nem panaszként írom, harmadik kiállítás előtt nincs mozgás – de a szükséges lépcsőfok feladatát-funkcióját *jól* teljesítette. Betegségem és kiállítás előtti hónapokban eladtam egy csomó szén és pasztell-képemet, a kiállításon csak az állam vett, de még az sem fizette ki.

Amit a képeidről írsz, azt úgy fogom fel, mint a közelállókra is vonatkozó, konkrét, intenzív reagálásnak lehetetlenülését illetve annak önmagadra visszasugárzását. Bénító visszasugárzását. Kaptál konkrét értékelést? Nem. Már csak általam ismert képeidre vonatkozólag sem! Közelállóktól meg exaltált méltánylás sem elég ha nem bomlik ki konkrét elemző értékelésbe! Az optimális eredmény konkrét elemzésébe. Minden további *belőle* és utána következik. S ha utána még úgy szét-szaladnak is képeid. Az új látás és értékelés beleette magát a világba és szuverénül *átformálta*. A helyzet súlyosságát az teszi, hogy ezt az értékelést nem, vagy nem kellő mértékben kapod meg. Nagy baj, hogy senki sem tud megjelentetni egy 200 oldalas tanulmányt képeidről – akár tönkrement képeidről, de a *főbaj* az, hogy nincs egy-két ember, aki keresztültört a konkrét analízisig! – Az én helyzetem nyugtalanító előnye abban van, hogy magamtól követelhetem képeim festői teoretikus elemzését!

Izgalmas és legkevésbé félreérthető, hogy festői-teoretikus létem tör keresztül, mint ahogy előre festettem-komponáltam magamnak és másnak. Azt írod szeretnél jót hallani rólam: jót írhatok! Ha vannak is bőven panaszaim. Mindenkori maradék egészségemet és energia-tartalékomat újra és újra egyensúlyba kell hoznom mind-nagyobb, mind-gazdagabb élettervemmel – csodálatosan izgalmas játék. Izgalom vagy fokozódik vagy nincs. Van.

Halmazelmélet-kritikai tanulmányomat ki akarom adni – franciául. Megvan a francia fordítása, de ha pénzhez jutok még ellenőriztetnem kell. Gazdagon megerősödtem abban, hogy az egy festői *alapvető* tanulmány. Egy-két képem is lesz benne. Most már aktuálissá érett.

Nem tudod: [Bíró] Endre megkapta a Heisenberg-tanulmányt? Ha megkapta, kérdd majd tőle kölcsön. Ne ijedj meg tőle ha először azt hiszed majd, hogy nem érted. Biztosan érteni fogod. Nyílt titok, hogy szakmabeliek legnagyobb része nem érti. Ha negyed részét érteni fogod: többet fogsz érteni mint a szakmabeliek nagyobb része. Az pedig fontosabb lesz. Endre véleményére nagyon kíváncsi vagyok. S ha elolvastad, szeretnék hallani-olvasni tőled a bele való kalandjaidról.

Festői tanulmány. Olvastam egy kis tanulmányát a legkisebb részecskékről: milyenek azok, ha nem olyanok, mint ahogy eddig gondoltuk-képzeltük? Hogy néznek ki? – Azt írja: „Nem néznek ki!” De ezt úgy beállítva, hogy ebből a feleletből az agnoszticizmus utolsó jottája is ki van irtva! Gondolom érdekelni fog. Neked ez nem lesz ismeretlen motívum.

Keveset olvasok s ezért a sajtón s kriminálromanokon kívül csak ilyen koncentrált táplálékon élek.

Karolóval s a gyerekekkel együtt sokszor üdvözlünk Ágival:

Lajos

Szabó Lajos levele Bíró Endréhez; Brüsszel, 1959. március 7.

Kedves Endre!

Már nagyon rég volt, hogy kedves és nagyon fontos leveledet megkaptam és már fogalmaztam is magamban a választ. – Ami közbejött, arról részben informálva vagy. Ha a betegségen nem is vagyok „túl”, de már jóideje munkaképes vagyok. A kiállítás izgalmi is elültek.

Tegnapelőtt Veszelszky zökkentett ki a levélnemírásból. Nem válaszoltam rendkívül fontos leveledre és más levelekre sem, bár szerettem volna. Stefka kedves üdvözlő levelére se válaszoltam. Betegség, kiállítás, gondok és Ági is beteg volt, betegen csinálta végig a kiállítás strapáját és azt is, ami utána következett szaladgálásban és gondban. De minden jól megy, végre ő is orvoshoz jutott és ő is kikúrálhatja magát. Jókedve, aktivitása újra a régi ...

Amit mindjárt írni akartam a „Genealogie der Moral” leveledre. Ahogyan kerested a súlyokat, amelyekkel lemérheted jelentőségét, az rengeteget elmondott nekem. Egyáltalán nem tudom, ez-e a két legfontosabb könyve; de gondoltam, ezekkel a legjobb elkezdni.

Azt hiszem, marxi nyomokon bandukolok, ha azt írom, hogy a hétszer szigorú monoteizmust olvasom ki gonoszkodó szeretettel a Genealogie-ból, Ecce homo-ból és így tovább. A dialektika trinitarisztikus fortissimója hajszolta ki ezt belőlem. Enélkül egész modern, végtelenül fontos heideggeres, jasperses, szilasis, grassis, rilkés, budenbrookos, freud-jung-szondis mély-interpretáció szétfolyik egy ultra-impreszionisztikus, tasisztikus lírai jajongásba – mikor más is lehetséges! Képzőművészetben, technikában, Heisenbergéknél. Van valami áttekintésed Heisenberg megjelent tanulmányairól? Tudsz egy-két tanulmányt, ami Heisenberg friss eredményeiről vagy problémáiról értekezik? Mit szólsz ahhoz a vakmerő gyanúhoz, hogy a legelső szakemberek is óvakodnak a forró parázshoz nyúlni? A kisujjam azt súgja, hogy nemzetközileg grasszál az „elfajzott tudomány” slang-je, csak nem merik kimondani. Vagy talán igen, csak én nem tudom? Információm szerint Pauli is Heisenberg ellen foglalt állást halála előtt. Az 1925-ből, ha jól tudom, származó Pauli-féle törvény az egyenlőtlenségi állapotról. Mit szólsz tulajdonképpen hozzá? Úgy lyrailag?

Nem tudom, hogy írtam-e, hogy a „Jenseits von Gut und Böse”-t és a többi már évek óta nem láttam és így semmiféle részletfoglalmazásra nem tudok reagálni.

Olvastam egyet-mást vírusokról illetve „alapanyagukat” kitevő vegyületekről. S azt az okos gondolatot is olvastam, amelyik a modern fizika eredményeivel merészeli párhuzamba hozni az itt csírában jelentkező eredményeket. Ha egy kicsit levegőhöz jutsz, írt erről is nekem.

Ad F.N[ietzsche]. Mennyi divaton ment keresztül! S az olaj nem válik úgy el a víztől. A legfelhígítottabb formában csak nagyon ritkán lehet a mai atmoszférában „használni”. Alig-alig lehet visszaélni vele. Félnék megemlíteni. Nem tudnak mit kezdeni vele. Se méltányolni, se szidalmazni nem merik.

Szeretettel üdvözl:

Lajos

Tábor Béla levele Szabó Lajoshoz, Budapest, 1963. október 22.

Kedves Lajos,

a nyelv – és minden formaképzés – osztási művelet: ebben tudom kiindulópontként összefoglalni halmazelméleti munkáidnak, nyelvmatézisednek és az én hic-et-nunc levélírási problémámnak közös lényegét. Ez utóbbi bekapcsolása ebbe a kiindulópont-közösségbe (ami több, mint szempont-közösség), mindjárt megsúgja a teoretikus folytatást is: az osztandó én vagyok. „Teoretikusan” ez a Brahman és Atman azonosságát jelenti, „praktikusan” pedig – nos igen, praktikusan szintén a Brahman és Atman azonosságát, azzal a perspektíva-eltolódással, hogy mindkettőnél a szimbólum-történeti (nyelv- és vallástörténeti) genézisben nyújtott értelmezésre kell gondolni: Brahmánál az áldozatot hordozó szóra, Atmánál pedig lélegzetre, vagyis szuszra. Bírom-e lélegzettel és áldozatot hozó szóval azt a feladatot, hogy az osztandó én vagyok? Tudom-e osztani (nem pedig törni, szétmorzsolni) ezt az osztandó ént, úgy ahogy ez a jelenlegi „sorsfázisomban” jelentkezik, és úgy, hogy az osztási vonalak rajza (néhány szép Szabó Lajos rajzzal asszociálódik most bennem ez a hasonlat) – tehát hogy az osztási vonalaok rajza, az osztási erezet azt közvetítse belőlem hozzád, aki most vagyok?

Mindjárt a megszólításnál például: a „kedves Lajos” nem igazi osztóvonal – nem hasítja ki a bennem valójában élő megszólítást abból az osztatlan masszából, aki e levélírás pillanatában „osztandó én” vagyok. Nem, nem itt struktúráódik ez az osztandó „én vagyok”, hanem valami sokkal magasabb hőfokot kifejező megszólításnál. Ezt már a múltkori levelemnél – sőt főleg akkor – éreztem: de nem mertem mást választani, féltem a szervetlenségtől. A te leveledben használt megszólítás felszabadítóan hatott rám; és ha nem utánzom le, csak azért teszem, 1.) hogy lehetővé tegyem ezt az önelemzést és ezen keresztül a „kedves Lajost” is az adekvát magas hőfokra hevítsem, 2.) mert van nekem jobb is: az „Abó”, vagy „ao”, ami magában sűrít minden magasabb hőfokú jelzöt és birtokos személyragot.

Tehát: kedves Ao, már az első leveled is csodálatos ajándék volt hangjával és promtságával (amit csak azért fogadtam pironkodás nélkül, mert az ennyire meg nem érdemelt ajándék már transzcendál minden érték – már t.i. csereérték – elméletet, és éppen az ingyenességével hozza rendbe az ember lelkiismeretét); de a második egycsapásra eltörölte a hét és még több évet, ami személyes beszélgetésünktől elválaszt. Annyira eltörölte, hogy azt hiszem, veszélytelenül lehet majd róluk beszélni, ha majd nem lesz sürgősebb beszélgetni valónk.

A „lajosmérgezés” nagyon finom, és semmiképpen nem vagyok hajlandó róla lemondani, de „írásra kényszeríteni” nem kell engem (ámbar az ilyesmi sosem árt). Amióta első leveledet megkaptam, tükön ültem, hogy már válaszolhassak, de közbejött egy influenza, idő- és energiabló következményeivel.

Idáig jutottam múlt hó 22-én. Ma november 16-a van már, és ez a közben eltelt 24 nap képlet-szerű a vaskos némaságával – azzal, hogy hazajöttem a kávéházból, mert kifogyott a töltőtollamból a tinta, még néhány sort írtam, aztán „közbejött valami”, és azóta minden görcsös erőfeszítem és görcslazító álom ellenére még annyira sem tudtam időt és nyugalmat kiharítani egy rohamszerűen rámtört gond- és hajszasorozatból, hogy két mondattal lezárjam és elküldhetővé tegyem ezt a levelet. Reményem van rá, hogy ez a gond-ostromzár most enyhül egy kicsit, és az elkövetkező egy-két hét folyamán sikerül megírnom neked legalább egyet-mást abból, amit a múltkor olyan felajzottan terveztem. Most csak nagyon gyorsan befejezem ezt a levelet – titokban remélem, hogy közben kapok tőled még egy „ingyenes” levelet.

Tegnap már megkezdtém felgyülemlett restanciáim feldolgozását: [Bíró] Endrével találkoztam és egy nagyon üdítő beszélgetés során átvitattam vele több mint egy hónapja nálam levő Joyceanulmányát és fordítását. A tanulmány kitűnő, a *Finnegans Wake*-ről szól, s hozzá lefordított néhány ívnyi szemelvényt a *Finnegans Wake*-ből, amennyire az eredetivel való egybevetés nélkül meg tudtam ítélni, ugyancsak kitűnően, többdimenziós líraisággal és spekulatív humorral. A tanulmány pozitív értékelésére és kritikájára (vagyis határaitra) még részletesebben visszatérek. Magáról Joyce-ról a fordítások alapján (az angol eredetit csak most kaptam meg pár napra, hogy beleszagoljak)

ebben a monogramban foglalom össze véleményemet: MM M M = Magna Mater, Maya, Man (a heideggeri, amelynek szubsztanciája a pletyka).

A meghívást komolyan veszem, hogy mikor kerülhet rá sor, persze még nem tudom megmondani.

Meg tudnád írni, hol lehet hozzáférni a Zalai-hagyatékhoz?

Feszült izgalommal várom X/7-i leveledben ígért teoretikus beszámolóidat. Lehetne soron kívül a gnózis-gnoszticizmus dialektikájáról? És Drewsről! Miért mondod, hogy „stimmel/nemstimmel”, ahogy „felvetted a katalógusodba”? A ressentiment-sága miatt? Azt hiszem, ezt mindig belekalkuláltad az értékelésedbe. Másrészt pedig az a ressentiment nála erősen reaktív; úgy kezdődött, hogy ő visszaütött. És ez azóta is jellemző minden diszkusszióra erről a kérdésről. Neked más a tapasztalatod?

Külön emlékeztetlek X/15-i levelednek arra az ígéretére, hogy beszámolsz a „gnoszticizmus” ezer évéről, egy új történet-szociológiai kérdéssel kapcsolatban.

Ha volna hozzá szellem- és lélekjelenlétem, írnék egy világnézettörténetet dióhéjban. Spinozáról például ezt írnám:

„Arra a kérdésre, miért teremtette Isten a *rosszat*, Spinoza így válaszolt:

– Mert volt neki miből!”

Ezt a tömörség-vágyat Jaspers szószátyársága provokálta ki belőlem, a *Grosse Philosophen* olvasása során. De azért én is türelmetlenül várom a folytatást. Még türelmetlenebbül a leveledet, bármilyen szemtelenség ez tőlem. - Sok szeretettel üdvözlöm Ágit is. Stefka külön fog írni. Siess!

Béla

Szabó Lajos levele Tábor Bélához; Düsseldorf, 1963. december 23.

Drága Bélám!

Nagy diszkussziónk életre-halálra továbbmegy.

A kisebb-nagyobb jelentőségű parlamentek a nagy dialektikus történelmi-materialista nyelv-filozófia önzetlen szolgálatában alakítják az ontikus-reális világ interkontinentális textúráját.

Emlékszem egy illetékes gondolatodra. Lehet, hogy Te már nem, én is sokszor így vagyok.

„A nyelv, s minden formaképzés – osztási művelet: ...” amit itt kifejtettél arra még sokszor vissza szeretnék térni (Te is segíts hozzá! Vannak kedves kacsabőrbe bújt kakukkfiókák!). Többször lélegzetet kell vennem hozzá. Kár, hogy továbbra is maradéktalanul egyet kell értenünk a jaspersi unalom tekintetében. S mégis ott is igazat kell adnom: filozófiatörténetének befejező kötete korszakot temetően izgató lesz, ha olyan unalmas is marad, mint volt az első megjelent 1000 oldal. Kedves idézeted Ady-ból: hogy az igazságról is csak keveset ... Nem tudom idézni a sort. Jaspers logikájának címe: Wahrheit.

Ao-val írtam alá pár évvel ezelőtt a képeimet, de abbahagytam, mert abból külön önálló figuráció alakult.

Az elmaradt beszélgetések folytathatók mint írod, transcendálva, a „Spiel und Ernst”¹ fokozásaival!

A Joyce-kritikai megjegyzéseidre minden részletében kíváncsi vagyok.

A Zalai-hagyaték ügyében – fordulj [Bíró] Endréhez. Szegről-végről rokona aki laborál rajta. De nagyon bezárkózó lehet az úriember. Pár éve, mikor érdeklődtem Endrénél, ez volt az impresszióm.

A gnózis-gnoszticizmus, elismert-elnemismert à la mystik miszticizmus. Bizonytalan szóhasználatlaltal eddig így volt és nagyjából most is (1930 után) így maradt, és mégis sokrétűen megváltozott. „A föld kiadja titkait” – minden a kereszténység őstörténetére vonatkozó kézirat, amelyik kissé kényes, megkapja a gnózis-gnoszticizmus hangsúlyú kvalifikációját. S a föld *kiadói* tevékenysége igen céltudatos és energikus. Nemcsak Qumran. Hanem a Nílus homokjából kiásott 5. századbeli kopt könyvtár feldolgozása-feltárása is folyamatban van, s az adminisztratív akadályok, amelyek ezt a munkát akadályozzák-lassítják, azok is hozzájárulnak azokhoz a nyilvánossági misztériumokhoz, amikről a kéziratok szólnak – de más értelemben is, mint ezt annak idején gondoltuk.

Pontosan emlékszel a Drews megítélésünkre, nagy Szikra–Lenin idézetünkre stb. Nagy pozitív információs értékeire való tekintettel spirituális antiszemitizmusának nyomaitól is nagylelkűen eltekinttünk. A helyzet 1930 után megváltozott. Új generáció jelentkezett a hermeneutikus philologia és phaenomenológia fegyverzetében. (Hans Jonas: Gnosis und spätantiker Geist). Korombeli ottawai professzor, az egész kutatás az égisze alá került. Vissza kell természetesen még térnem rá. De Raschke nevére még emlékezhetsz a Drews literatúránkból. Még törzsökös Drews-generáció. A szemita-görög nyelv-mythos-filozófia-politika dialektikus fejlődéskorrelációjára támaszkodik! dialektikus-történelmi-materialista fejlődés komplementaritására!²

Az öreg úr, ha mint remélem, él még, most 80 éves lehet. 1954-es könyvét láttam. Tudom, hogy beszámolóm még Andeutungnak is kevés, nem is az, csak az Andeutungnak a kezdete, melyet a következő oldalon és következő levelemben folytatok, differenciálok s próbálok világosabbá tenni!

Szemita-görög, héber-hellas komplementer fejlődésbe beleértendő a mai 3000 éves „görög” fejlődésképünk. (A Homeros-előtti 1000-1500 évvel.) Pun ABC, pun mythologia, pun kolonializmus, Nagy Sándor utána desolatioja mythosoknak, gemeinschaft-oknak, polisoknak, társadalmi népvándorlás, mamut metropolisok, ... Septuaginta-neoplatonizmus ... aminek a plotinizmus csak koronája! A Raschke-Jonas eredményeket kissé túl gyorsan összefogom. Ebből adódó új lélektan, új interkontinentális lelki helyzet, amiből a Gnosis megszületik s amiből a kereszténység-gnosis

1 Szabó Lajos 1930-as írása a dialektikáról. L. itt

2 Hermann Raschke *Das Christusbild - Wiedergeburt des Christentums aus dem Geiste der Gnosis* c. könyvéről van szó.

harcos koexistenciája szükségképpen szabadon, kialakul!

Minden mondatomhoz korrigáló-kiegészítő, csillapító-fokozó magyarázó mondatokat kellene fűznöm, de akkor egy év alatt nem tudnám befejezni a levelet, pedig már ma fel akarom adni!

Addig is már Stefka levelét is Ágival unisono nagyon várjuk!

Mielőtt befejezem leveletem még egy fedezett-fedezetlen ígéret. Befejezetlen mondat pár száz vagy párezer oldalas regényben még megjárja (Musil, Mann, ... Déry, ...). Már a műfaj teszi! De professzionista filozófiai semmitmondás, még ha nagyon tehetségesen is történik ... az a fertőző parasitismus című hatékony rubrikámba tartozik!

Jaspers és Heidegger oldalas aphorisma körmndatban nem *mondanak semmit* – életük/filozófiájuk ennek a semmitmondásnak existenciális-módszertani nevetséges apologetikus/parasitikus kísérlete! Minden értékeiknek elismerése mellett!

A Zeit-Raum-Kontinuum természettudományi ontologikus politúrozása (Hilbert kifejezése az „ontologische Politur”) vagy ontologikus alapincézése „untubar” (tavaly halt meg) a természettudomány és társadalom-szellemtudomány magától értetődő schisophréniájának fenntartásával koexistensen!

Millió-millió üdvözet:

Lajos

Ligeti György levele Polgár Ágneshez – Szabó Lajos feleségéhez – Bécsből, 1967. november 11-én

Kedves Ági,
megrendüléssel értesültem kártyájából Lajos haláláról.
Kérem, fogadja meleg együttérzésemet gyászában. Ugyanezt Vera nevében is írom.
Nagyon nehéz írni érzésekről, valami vigasztalót is nehéz kifejezni. Hogy számunkra Lajos mit jelentett, azt hangsúlyoznom nem kell.
A hír nagy szomorúsággal töltött el. Nem vigaszképpen írom, mert vigasz nincs, hogy szomorúságában nincs egyedül.
Kérem, írjon alkalomadtán, ha bármiben (konkrétul is) segítségére lehetek. Düsseldorfban marad? [Szabó] Ljubomir és felesége is Düsseldorfban vannak? Kotányi Magdi és Attila is? Nincs hírem egyikükről sem.

Üdvözlettel és együttérzéssel
Ligeti Gyuri

Pascual Jordan professzor levele Polgár Ágneshez Hamburgból, 1967. november 13-án.

Igen Tisztelt Asszonyom!

Mély megrendüléssel és fájdalommal értesültem a súlyos veszteségről, amely Önt érte. Egy nagy művész távozott közülünk és életműve most már a művészettörténeté. De mindazoknak, akik emberileg közel álltak hozzá, még fájdalmasabb a búcsú Szabó Lajostól, *az embertől* – vagy legalább olyan fájó, mint az általunk nagyra becsült művésztől.
Feleségem mély részvétellel csatlakozik soraimhoz. Csöndes együttérzéssel üdvözli tisztelő híve

P. Jordan